

مطالعات سیاسی گام دوم انقلاب اسلامی

دوره ۱، شماره ۱، بهار ۱۴۰۴

Journal Homepage: <https://sanad.iau.ir/journal/psir>

مقاله پژوهشی

نگاهی به موانع سیاسی و اقتصادی در مبارزه با فساد اقتصادی از منظر امام خمینی ره و آیت ا... خامنه ای

فاطمه طالبی زرین کمر: دانشجوی رشته علوم سیاسی، واحد آزادشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، آزادشهر، ایران.

*مسعود مطلبی: استادیار گروه علوم سیاسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

عبدالرضا بای: استادیار گروه علوم سیاسی، واحد آزادشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، آزادشهر، ایران.

دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۲۴ صص ۱-۱۴ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۲۲

چکیده

هدف از تحقیق حاضر بررسی موانع سیاسی و اقتصادی در مبارزه با فساد اقتصادی از دیدگاه امام خمینی و آیت ا... خامنه ای می‌باشد. پیشرفت و توسعه اقتصاد هر جامعه ای و در نتیجه توسعه جهانی در گرو داشتن اقتصادی سالم و عاری از فساد است. جامعه ای می‌تواند به استقلال اقتصادی دست یابد که سرمایه گذاران امنیت لازم برای سرمایه گذاری را داشته باشند تا بتوانند به رشد و توسعه کشور کمک کنند. تحمیل هزینه‌های بسیار بالای اقتصادی موجب گردیده که مبارزه با فساد به یک رویکرد مهم و اولویت اصلی در برنامه اقتصادی بسیاری از کشورها تبدیل شود. مفسد اقتصادی از جمله موانع بزرگ بر سر راه استقرار نظام سیاسی و حکومتی دین مبین اسلام محسوب شده و از مشکلات مکرری است که هرگاه ظاهر شود، در عمل تهدیدی برای تحقق عدالت اجتماعی خطری در مسیر رشد و پیشرفت در همه ابعاد و مدیریت سیاسی و حقوقی نظام اسلامی به شمار می‌رود.

در بررسی رویکردها و فلسفه حاکمیت اسلامی در اندیشه‌های امام و رهبری به این نتیجه می‌رسیم که مبارزه با مفسد اقتصادی به عنوان یکی از مهمترین اصول مورد توجه آنان قرار گرفته است. و این سوال مطرح شده که موانع سیاسی و اقتصادی مبارزه با فساد اقتصادی در دستگاه‌های حاکمیتی مبتنی بر دیدگاه امام و رهبری چه می‌تواند باشد؟

واژه‌های کلیدی: موانع، فساد اقتصادی، سطوح مدیریتی، دیدگاه‌های رهبران انقلاب، امام خمینی، آیت ا... خامنه ای.

استناد: طالبی زرین کمر، فاطمه؛ مطلبی، مسعود؛ بای، عبدالرضا (۱۴۰۴): نگاهی به موانع سیاسی و اقتصادی در مبارزه با فساد اقتصادی از منظر امام خمینی ره و آیت ا... خامنه‌ای، فصلنامه مطالعات سیاسی گام دوم انقلاب اسلامی، سال ۱، شماره ۱، شیراز، صص ۱-۱۴.

۱- مقدمه

پدیده فساد و جرم اقتصادی در ایران نیز همانند کشورهای دیگر، جزو مسائل کلان نظام تدبیر امور (حکمرانی) است. اما وجه قابل تأمل مسئله، تفاوت ساختار نظام سیاسی و ارزشی بودن بنیان نظام جمهوری اسلامی ایران است که به نظر می‌رسد باید تسهیل‌کننده فرآیند پیشگیری و مبارزه با فساد باشد، اما گویی بر پیچیدگی‌های مسئله فساد افزوده است. از این رو، این سؤال به ذهن متبادر می‌شود که ترتیبات نهادی حاکم بر نظام تدبیر امور کشور چیست که به رغم ارزشی بودن پایه‌های حکومت و ابتدای قانون اساسی بر حاکمیت الهی، نظام پیشگیری و مبارزه با فساد در کشور از وضعیت مناسبی برخوردار نیست؟ لذا، تحقیق در وضعیت و عملکرد نظام تدبیر امور در مواجهه با فساد و مبارزه با آن، انبوهی از علل، عوامل و راهکارها را تبیین می‌کند. بنابراین، یکی از مهمترین مسائل جامعه علمی، سیاست‌گذاران، نهادها و سازمان‌ها در جمهوری اسلامی ایران، شناخت علل و عوامل پدیده فساد، شناسایی پیامدهای آن و ارائه راهکارهای پیشگیری و مبارزه با آن بوده است تا چرخه سیاستگذاری درخصوص پیشگیری و مبارزه با فساد (مسئله‌شناسی، تدوین و اتخاذ سیاست، اجرا و پیاده‌سازی سیاست، ارزیابی و تحلیل سیاست)، به نحو مطلوب، انجام پذیرد (رحیمیان، ۱۳۹۶: ۵۵).

اهمیت تحقیق حاضر به دلیل آن است که مفاسد اقتصادی، جریان آلوده‌ای است که اگر جلوگیری و با آن مبارزه نشود، کل فضا را آلوده خواهد کرد. بحث یک جرم منفرد و تک افتاده نیست؛ برخورد با مفاسد اقتصادی برای نظام اهمیت حیاتی دارد. مبارزه با مفاسد اقتصادی، به مثابه گذر کردن از لبه تیغ است، چرا که از سویی، چنانچه مبارزه با مفاسد اقتصادی انجام نپذیرد، بیماری‌های اقتصاد رنجو، روز به روز مزمن‌تر و ریشه‌دارتر می‌شود و اگر مبارزه به شکل غیرمنطقی انجام شود، باعث ترس سرمایه‌گذاران و برهم خوردن نظام امنیت سرمایه‌گذاری می‌شود.

گسترش فساد به ویژه اگر شائبه سیستمی بودن داشته باشد، فعالیت علمی، رشد اخلاقی و معنوی و گسترش سبک زندگی اسلامی را بی‌ثمر خواهد کرد. عدم مبارزه با فساد اشتیاق به علم آموزی و پژوهش و تحقیق را می‌خشکاند. اخلاق و معنویت در صحنه اجتماع را کاهش و سرمایه‌گذاران اقتصادی را فراری می‌دهد. مبارزه نکردن با فساد باعث گسترش تبعیض در جامعه شده و به مرور با کاستن از سرمایه اجتماعی _ رابطه میان مردم و حاکمیت _ اقتدار و عزت ملی را زیر سؤال می‌برد. عدم مبارزه با فساد، کار آمدی سبک زندگی اسلامی را به چالش می‌کشد. در نتیجه مبارزه با فساد اقتصادی یک ضرورت است تا از تشدید آسیب‌ها در آینده، پیشگیری نماید. ضرورت دارد با تمام توان و در تمامی زمینه‌ها با علل و عوامل بروز فساد مبارزه ای جدی و مستمر صورت پذیرد و البته قیل از آن، شناسایی عوامل موثر در بروز آن حیاتی است (خضری، ۱۳۹۵: ۳۷).

چالش‌های مختلفی در این موضوع به ذهن متبادر می‌شود از جمله اینکه:

آنچه که اغلب نادیده گرفته می‌شود این است که برای دستیابی به توسعه پایدار و ریشه‌کنی فقر و در نهایت مبارزه جدی با مفاسد اقتصادی به عنوان مهمترین عوامل فقر و عدم توسعه و به چالش کشیدن این پدیده مخرب چه اقداماتی باید صورت پذیرد تا از فساد اقتصادی جلوگیری شود؟ نهادهای حاکمیتی مبارزه با فساد تا چه اندازه توانسته‌اند در مبارزه با فساد موفق عمل نمایند و کارایی و اثربخشی آنان چه میزان بوده است؟ آیا نهادهای حاکمیتی تخصصی (مالی، نظارتی و اجرایی) به تنهایی می‌توانند در مبارزه با فساد موفق باشند؟ آسیب اساسی استراتژی‌های مبارزه با فساد اقتصادی در جمهوری اسلامی ایران چیست؟

۲- مبانی نظری

۲-۱ فساد اقتصادی و پیامدهای آن

فساد مالی و اقتصادی یکی از اشکال جرم است. فساد به فعالیت‌ها و اقداماتی از جمله رشوه، تقلب، پرداخت‌های غیرقانونی، خرید آراء، کمک غیرقانونی به تبلیغات نامزدهای انتخاباتی، سوءاستفاده از قدرت و عهدشکنی، اختلاس، حیف و میل وجوه دولتی اطلاق می‌شود. قوانین جزایی بیشتر کشورها، مجازات‌هایی برای این موارد در نظر گرفته اند (لطفیان، پیشین: ۱۸۹-۱۸۸).

بانک جهانی فساد مالی را سوء استفاده از قدرت و اختیارات دولت به منظور تأمین منافع شخصی تعریف کرده است. سازمان‌های بین المللی از دهه ۱۹۹۰ توجه ویژه ای به مسئله فساد داشته اند و از مهمترین اقدامات جامعه جهانی، تصویب کنوانسیون ضدفساد سازمان ملل در مجمع عمومی در ۳۱ اکتبر ۲۰۰۳ در مقر سازمان ملل بود و ۱۳۳ کشور آن را امضاء کردند (لطفیان، پیشین: ۲۰۱). معیار اثبات فساد، انحراف از اخلاق و هنجارهای پذیرفته شده اجتماعی است. مفسد و جرائم اقتصادی چون همراه با تبانی کارکنان دولتی صورت می‌گیرند، در چارچوب فساد اداری هم تعریف می‌شوند (زمانی، ۱۳۸۸: ۳۷).

مهمترین علل فساد اقتصادی در بخش عمومی به تصدی‌های دولت در اقتصاد مربوط می‌شود و شامل محدودیت‌های تجاری، یارانه‌های صنعتی، کنترل قیمت‌ها، نرخ‌های چندگانه ارزی، دستمزدهای پایین در خدمات دولتی، تجاری و ذخایر منابع طبیعی مانند نفت است. فساد اقتصادی سبب کاهش سرمایه گذاری و کند شدن رشد اقتصادی و در نهایت باعث عدم تحقق اهداف توسعه اقتصادی در هر کشور می‌شود، درآمدهای مالیاتی کاهش می‌یابد و کیفیت زیرساخت‌های اقتصادی و خدمات عمومی تنزل پیدا می‌کند. اساسی ترین سیاست‌های مبارزه با فساد اقتصادی و اصلاحات اقتصادی شامل ایجاد نهادهایی بدین منظور، افزایش دستمزدهای بخش عمومی، کاهش اندازه دولت در اقتصاد، حساسی مالی دقیق، استقلال رسانه‌های ارتباط جمعی، استقلال دستگاه قضایی، مشارکت شهروندان، تمرکززدایی و اصلاح فرهنگ جامعه است که می‌تواند در اقتصاد کشور پویایی ایجاد نماید و در نهایت باعث رشد و شکوفایی در اقتصاد ملی شود.

سازمان‌های جهانی پدیده فساد مالی و سیاسی را به عنوان یکی از مهمترین نگرانی‌های مدیریت دولتی و مانعی بزرگ برای توسعه پایدار قلمداد کرده اند (لطفیان، ۱۳۸۵: ۱۸۷).

هر چه بر میزان فساد اقتصادی و سیاسی در جوامع در حال توسعه افزوده می‌شود، امنیت عمومی بیشتر در معرض تهدید قرار می‌گیرد. فساد سیاسی و اقتصادی از بزرگترین موانع توسعه پایدار در کشورهای در حال توسعه هستند. (آزفر، ۲۰۱۰: ۴۳)

فساد اقتصادی^۱، نقض قوانین موجود برای تأمین منافع و سود شخصی است. سطح بالای فساد اقتصادی موجب ناکارآمدی سیاست‌های دولتی می‌شود. فساد مالی می‌تواند ماهیت سرمایه‌گذاری و اقتصادی را مخدوش کرده و رانت‌ها و فعالیت‌های زیر زمینی را گسترش دهد. بیشترین تأثیر فساد بر افراد فقیر و ضعیف جامعه است زیرا برداشت غیرقانونی از وجوه دولتی یا منابع اقتصادی باعث می‌شود که منابع ملی به بخش‌های عمومی مانند بهداشت، آموزش و پرورش، حمل و نقل عمومی، خدمات پلیس و نیروی انتظامی اختصاص پیدا نکند. همچنین فساد به کاهش سرمایه گذاری و حتی فرار سرمایه از کشور منجر می‌شود. این مسئله به نوبه خود به مشکلات تخریب کننده توانمندی توسعه ملی و جهانی مانند رعایت نکردن حقوق بشر، نابرابری‌های اقتصادی-اجتماعی، فعالیت‌های غیرمردمی ناشی از تقلب، دزدی و سوءاستفاده مالی منتهی می‌شود (همان، ۲۰۴).

۲-۲ زمینه‌ها و علل وقوع فساد

وقوع فساد منوط به وجود دو عامل قصد و فرصت است. از جمله عوامل برانگیزاننده که سبب شکل گیری قصد ارتکاب فساد می‌گردد عبارتند از: - مشکلات مالی؛ - سلوک و نگرش گروهی مشوق فساد؛ - نارضایتی و کینه جویی؛ - فشار هم‌تایان یا همکاران.

^۱ Economic Corruption

دخال‌ت دولت در بازار آزاد یکی از سرچشمه‌های فساد است. هر چه محیط بازار کمتر رقابتی باشد، میزان فساد از طریق ترغیب کارکنان دولت به اخذ سهمی از رانت‌های انحصاری از راه رشوه، بالاتر خواهد بود، بروز فقر در جوامع با میزان دخالت در اقتصاد آن جوامع رابطه مستقیم داشته است. یکی از راهکارهای اساسی مبارزه با فساد، محدود ساختن فعالیت‌های اقتصادی دولت و تشویق بخش خصوصی به مشارکت در فعالیت‌های اقتصادی از طریق آزادسازی اقتصاد می‌باشد. اجرای برنامه آزادسازی مستلزم پیش زمینه‌ها و اصلاح ساختار اقتصادی است. اصلاحات، خصوصی سازی، ایجاد رقابت، قیمت‌های اقتصاد آزاد، تمرکززدایی و ایجاد دولت با تدبیر می‌تواند اقتصاد را به توانایی‌های بالقوه نزدیک سازد و تولید را افزایش دهد. این اصلاحات ممکن است منجر به کاهش درآمدهای دولت در نتیجه کاهش عوارض و مالیات‌های بازرگانی شود و اینکه در تلاش برای حفظ ثبات کلان اقتصادی، دولت‌ها ممکن است هزینه‌های اجتماعی را کاهش دهند یا مالیات‌های جدیدی را اعمال کنند که اثر نامطلوبی بر فقرا در جامعه داشته باشند. همچنین کاهش نرخ‌های بالای تعرفه‌ها انگیزه‌های قاچاق و فساد را کاهش می‌دهد. در مراحل بعدی اصلاحات مربوط به آزادسازی تجاری، کاهش تعرفه‌ها ممکن است منجر به کاهش درآمدهای دولت گردد.

فساد، معلول دو پدیده فقر و تبعیض، و این دو پدیده، معلول ناکارآمدی حکومت هستند. در مقابل، مشروعیت حکومت از طریق کارآمدی حکومت حفظ می‌شود. در کشورهایی که میزان فساد زیاد است؛ نسبت جمعیتی که زیر خط فقر زندگی می‌کنند نیز بالاست. یکی از دلایل اصلی فساد خرد، فقر و حقوق ناکافی است. هر قدر حقوق نسبی در بخش دولتی بیشتر باشد، آنچه که کارمند در صورت کشف جرم و اخراج از شغل دولتی از دست می‌دهد، بیشتر خواهد بود. بنابراین هزینه‌های احتمالی فساد بالا می‌رود و هنگامی که فساد در جامعه گسترده باشد، درآمدهای مالیاتی کاهش و در نتیجه توانایی دولت برای پرداخت حقوق محدود می‌گردد. هر چه میزان و تعداد نهادهای غیردموکراتیک در جامعه بیشتر باشد، فساد زمینه بروز و قابلیت بالقوه بیشتری می‌یابد. هر چه سطح توسعه یافتگی بالاتر و میزان دخالت و مشارکت مردم در تعیین سرنوشت و نحوه مدیریت جامعه بیشتر باشد، به همان نسبت فساد قابلیت بروز کمتری می‌یابد (فرج پور، ۱۳۸۱: ۱۲-۱۰).

۳-۲ آثار و پیامدهای جرائم و مفاصد اقتصادی

جرائم اقتصادی دارای اثرات و پیامدهای متعددی هستند که موجب اهمیت آنها شده است. از جمله این پیامدها می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- تضعیف امنیت اقتصادی: فساد مالی و فعالیت‌های مجرمانه یکی از موانع اصلی بر سر راه امنیت اقتصادی، ایجاد شفافیت مالی و حکومت قانونی است، به طوری که زمینه فعالیت‌های تبهکارانه را گسترش داده و فعالیت‌های سازنده اقتصادی را کاهش می‌دهد.

- ایجاد بی ثباتی در کشور: یکی از آثار زیانبار فساد مالی، بی اعتمادی مردم نسبت به نظام است. وقتی مردم نسبت به دولت بی اعتماد شدند، ثبات دولت پایدار نمی‌ماند؛ زیرا در این حالت انتصاب‌ها مبتنی بر روابط می‌شود، افراد خاصی از خدمات حمایتی، مجوزهای خاص و وام‌های بانکی برخوردار می‌شوند، میزان مالیاتی آنگونه باید با فساد مقابله نمی‌کنند و حتی ممکن است با مجرمان مالی همکاری کنند.

- افزایش فعالیت‌های زیرزمینی: گسترش قاچاق و فعالیت‌های زیرزمینی باعث کاهش درآمدهای مالیاتی دولت می‌شود. وقتی درآمد دولت کاهش یابد، دولت برای جبران آن ناچار به افزایش نرخ مالیات می‌شود.

- اختلاف در سرمایه گذاری دراز مدت داخلی و خارجی: فساد مالی موجب سلب امنیت فعالان اقتصادی شده و در این حالت، عمدتاً سرمایه گذاری‌های دراز مدت دچار وقفه می‌شوند و سرمایه گذاری‌های کوتاه مدت و زود بازده که به راحتی به سرمایه گذار قدرت مانور می‌دهد، گسترش می‌یابد.

- تضعیف یا انحراف استعدادها: فساد مالی باعث می‌شود تا کسانی که استعداد و خلاقیتی دارند، از جایگاه شایسته خود برخوردار نشوند؛ زیرا در شرایط وجود فساد حقوق اشخاص محفوظ نمی‌ماند و حق مالکیت اشخاص در ابتکارات، نوآوری‌ها و خلاقیت‌ها به رسمیت شناخته نمی‌شوند.

- افزایش هزینه معاملات تجاری: فساد مالی باعث افزایش هزینه معاملات تجاری می‌شود. با افزایش هزینه معاملات، قدرت رقابت اقتصادی در کشور نسبت به کشورهای دیگر کاهش پیدا کرده و در نتیجه، انگیزه فعالیت سالم اقتصادی از بین می‌رود.

- تأثیر بر فقر: هر کجا فساد رواج یابد، رشد آسیب می‌بیند و این مسئله تأثیر شدیدی بر فقرا دارد. علاوه بر این، فقرا خدمات اجتماعی کمتری دریافت می‌کنند. فساد، سرمایه گذاری را از پروژه‌های مربوط به کمک به تهیستان دور کرده و امکان استفاده از وسایل کارآفرینی در

بناگاههای با مقیاس کوچک که برای رهایی از فقر مناسب هستند، سلب می‌کند. بدتر آنکه رژیم‌های فاسد، غالباً مقدار هزینه‌های دفاعی را بر هزینه مدارس و کلینیک‌های بهداشتی روستایی ترجیح می‌دهند. (وفادار و بهرامی، ۱۳۹۷: ۱۵۰-۱۴۹)

۲-۴ موانع سیاسی و اقتصادی در مبارزه با مفاسد اقتصادی

به طور حتم، یکی از دلایل اصلی ناکارآمدی مبارزه با جرائم اقتصادی، عدم شناخت چالش‌ها و منابع مبارزه است. از آنجا که وضع هرگونه قانون و تدبیری برای رفع این مشکل بدون اندیشیدن به ریشه‌های آن، بیهوده خواهد بود و در نتیجه، شناسایی چالش‌های مبارزه با جرائم اقتصادی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. از اینرو، این بخش از تحقیق به دنبال بررسی علمی چالش‌های مبارزه با جرائم اقتصادی و ارائه راهکارهای مناسب علمی و اجرایی برای آن است. (وفادار و بهرامی، ۱۳۹۷: ۱۴۲)

موانع سیاسی و اقتصادی در مبارزه با مفاسد اقتصادی به شرح زیر می‌باشد:

- در نظام ایران، قوه مقننه که شامل مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان می‌باشد، به لحاظ صلاحیت‌هایی که قانون اساسی کشور در اصول هفتاد و دوم وهفتاد و ششم در باب قانون گذاری در حدود مقرر در قانون اساسی کشور و حق تحقیق و تفحص در تمام امور کشور به این قوه اعطاء نموده دارای صلاحیت پیگیری پرونده‌های فساد مالی و اقتصادی است. (اشرفی، ۱۳۹۲: ۱۳)

- از خالهای دیگر این که قانونگذار جرمی را تحت عنوان جرم اقتصادی تعریف نموده است و این موضوع یکی از ضعف‌های قانون محسوب می‌شود. شاید بتوان این خلا قانونی را به عنوان یکی از عوامل افزایش جرم‌ها و مفاسد اقتصادی در سال‌های اخیر دانست. زیرا موجب برداشتهای متناقض و گاه متفاوتی از این مفهوم شده است. این در حالی است که تنها در ماده دوازدهم قانون، انتقال صوری را جرم تلقی نموده و از ارائه مصادیق آن سخنی به میان نیامده است. در صورتی که قانون کامل، قانونی است که در آن علاوه بر پیش بینی رفتار ممنوعه به ضمانت اجرای عدم رعایت مواد آن نیز اشاره کرده باشد. (زرگری، ۱۳۹۷: ۱۶۸)

- از موانع دیگر تورم و کثرت قوانین است. از آنجا که نهادهایی مانند مجلس خبرگان رهبری، مجمع تشخیص مصلحت نظام، شورای عالی امنیت ملی، شورای عالی انقلاب فرهنگی و شورای عالی فضای مجازی نیز علاوه بر مجلس شورای اسلامی طبق قانون اختیار قانون گذاری در حیطه مفاسد اقتصادی را دارند، لذا مصوبات نهادهای مذکور لازم الاجرا بوده و همین امر باعث کثرت، تورم و انباشت قوانین می‌گردد. (نورائی، ۱۳۹۴: ۴)

- از موانع عمده دیگر می‌توان به عدم وجود تناسب مجازات‌ها با جرائم مرتبط با پرونده‌های فساد مالی اشاره نمود. لذا با وجود تأکید زیاد درباره مبارزه با جرائم و مفاسد اقتصادی، بسیاری از تلاش‌ها در این زمینه به دلایل زیادی شکست خورده اند. زیرا نبود یک ساختار منسجم و سازمان یافته که در عین داشتن اختیارات قانونی در برخورد با جرائم اقتصادی ملزم به پاسخگویی در خصوص علل بروز جرائم و مفاسد اقتصادی باشد، امکان مبارزه قاطع با مجرمان و مفسدان اقتصادی را به شدت کاهش داده و مانع از دستیابی مبارزه کننده به اهداف خود (از بین بردن ریشه‌های فساد اقتصادی) خواهد شد. ولی در سایر تحقیقات به وضوح و شفافیت موجود، به لزوم تأسیس چنین سازمانی با رویکرد متولی و پاسخگو بودن پرداخته نشده است؛ هرچند بر استقلال قانونی سازمان اشاره شده است. (وفادار و بهرامی، ۱۳۹۵: ۱۵۶)

اصل تناسب جرم و مجازات براساس قاعده و عدالت و انصاف است که مشروعیت خود را از اصول صد و شصت و نهم قانون اساسی و مواد دوم و دهم از قانون مجازات اسلامی گرفته است. اصل سی و ششم قانون اساسی نیز به صراحت اعلام می‌دارد که حکم کردن به یک مجازات و عمل به آن تنها از طریق یک دادگاه صالح و به موجب قانون باشد و نیز قاعده فقهی "قیح عقاب بلا بیان" بر اصل قانونی بودن جرائم و مجازات‌ها اشاره دارد. (زرگری، ۱۳۹۷: ۱۷۱)

- از دیگر موانع موجود، پرداخت‌هایی هستند که عرضه و تقاضا را برابر می‌کنند (شکاف عرضه و تقاضا عاملی است که در کارکنان و مسئولان دولتی انگیزه ایجاد می‌کند)؛ همچنین پرداخت‌هایی برای کسب امتیاز بناگاه‌هایی که قرار است خصوصی شوند؛ بابت خرید اطلاعات یا نفوذ سیاسی و پرداخت برای اثرگذاری بر تصمیم‌های قضایی. از چالش‌های مالی و اقتصادی می‌توان به عدم تقارن اطلاعات از جمله عدم تقارن مقررات در بانکداری و نظام مالیاتی، عدم تقارن‌های اجرایی در نظام اداری ناکارآمد و عدم تقارن‌های اقتصادی از ناحیه توزیع درآمد اشاره نمود که این عدم تقارن‌ها، بازار کالاها و خدمات غیرقانونی را تغذیه می‌کند؛ شفافیت‌ها را کاهش می‌دهد؛ مانع حسابرسی جهت کنترل فعالیت‌های

غیرقانونی می‌شود؛ سبب افزایش انگیزه اقدامات و معاملات غیرقانونی می‌شود و در نهایت، در بخشی از جامعه، ایجاد یأس می‌کند و توجیه فساد مالی برای باز توزیع ثروت را تقویت می‌سازد. (اعظمی مقدم، ۱۳۹۰: ۵)

از اساسی‌ترین سیاست‌های مبارزه با فساد اقتصادی و اصلاحات اقتصادی شامل ایجاد نهادهایی بدین منظور، افزایش دستمزدهای بخش عمومی، کاهش اندازه دولت در اقتصاد، حسابرسی مالی دقیق، استقلال رسانه‌های ارتباط جمعی، استقلال دستگاه قضایی، مشارکت شهروندان، تمرکز زدایی و اصلاح فرهنگ جامعه است که می‌تواند در اقتصاد کشور پویایی ایجاد نماید و در نهایت باعث رشد و شکوفایی در اقتصاد ملی شود.

۵-۲ اهمیت مبارزه با مفاسد اقتصادی از دیدگاه امام خمینی (ره)

از دیدگاه امام، دین مبین اسلام اهمیت زیادی برای معنویات قائل است و توجه به مادیات را تا جایی مشروع می‌داند که مانع از رشد و سعادت انسان نشود و همین موضوع به خودی خود مانع از کسب حرام خواهد شد و اگر تأکید اسلام به پرداخت خمس و زکات و البته بخشش در راه خدا را در نظر بگیریم، خواهیم دید که حتی ثروتهای از راه مشروع بدست آمده در دست انسانهای متعهد باقی نمی‌ماند، و در راه خیر صرف می‌شود.

امام بر عدالت اجتماعی و دفاع از مستضعفین و مقابله با مستکبرین تأکید داشتند و این را یکی از اصول مکتب اسلامی می‌دانستند که به نوبه خود، در تعدیل ثروت و برابری تقریبی سطح زندگی جامعه بسیار نقش دارد و نیاز به توضیح نیست که باید عدالت اجتماعی را در همه ابعاد و سطوح اقتصادی از جمله در واگذاری و تقسیم اراضی دولتی و انفال گسترش بدهیم. به باور ایشان یکی از عوامل مهم گسترش فساد در جامعه، فساد دستگاه حاکم است. از همین رو ایشان بر لزوم تزکیه حاکمان و عدالت‌پرور بودن آنان تأکید می‌کرد.

و یکی از عوامل رشد و گسترش فساد را محدودیت قشر فرهنگی جامعه به‌خصوص روحانیت در برقراری ارتباط با مردم و فعالیت در جامعه می‌دانست. ایشان رواج فساد را در نبود عقلانیت، مهذب‌نبودن و فقدان انسانیت می‌دید که نتیجه‌ای جز پرورش افرادی تهی از فضایل انسانی و آماده خدمت به بیگانگان ندارد. برای مقابله با مفاسد اجتماعی، راهی جز این نیست که نظام اسلامی، مردم، نخبگان و فرهیختگان جامعه به تمام وظایف خود عمل کنند.

از نظرایشان، فساد امری تدریجی است و به تدریج انسان را غرق می‌کند. مبارزه با مفاسد اجتماعی هم باید با رعایت شرایط، طبق موازین و حدود شرعی، قوانین و مجراهای قانونی باشد تا موجب هرج و مرج و بی‌قانونی نشود. این امر تنها با هدایت با نور الهی و یاری‌جستن از نام خداوند شدنی است. کسی که خود منحرف است، نمی‌تواند در این راه موفقیتی کسب کند و در این راه به‌کارگیری روش‌های خلاف شرع، راهگشا نیست.

ایشان با تأکید بر موارد گفته شده، بر عمل طبق موازین و قانون در مبارزه با مفاسد تأکید می‌کرد و از واگذاری امر مبارزه با مفاسد به جوانان، هرچند سالم و دارای نیت خیر، نهی می‌کرد و علت آن را احتمال رخنه افراد فاسد در میان آنان، فراهم‌شدن زمینه هرج و مرج، ناآرامی و بی‌قانونی در جامعه و موجب تردید در اساس مبارزه با مفاسد اعلام می‌کرد به باور ایشان این مبارزه تنها با تقسیم وظایف در بخش‌های مختلف نظام و مبارزه هر بخش با یکی از مظاهر فساد ممکن خواهد بود. (صحیفه امام؛ ج ۱۸)

از دیدگاه امام اولین اقدام، این است که همه عوامل فساد و مهمتر اینکه همه انگیزه‌های فساد در زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی و سایر زمینه‌ها با کمال جدیت باید ریشه کن شوند. (خمینی، ۱۳۹۲: ۳۶۴) از نظر ایشان باید در این مسیر با تکیه بر دستورات اسلامی و اجرای مقررات آن در همه زمینه‌ها تلاش کنیم که از سویی دست عناصر فاسد کوتاه شود و از طرفی انگیزه‌های فاسد کننده نابود شود و دیگر اینکه عموم مردم را موظف می‌دانیم که انحراف از مسیر اسلامی را در هر کجا که می‌بینند، از پایین‌ترین و بالاترین مقامات بلافاصله جلوگیری کنند و بدین ترتیب از رشد فساد جلوگیری می‌شود و مجال بر عناصر فاسد نیز بسته می‌ماند. (خمینی، ۱۳۹۲: ۳۶۵)

۶-۲ اندیشه‌های اقتصادی امام خمینی(ره)

از نظر امام اقتصاد، اصولاً در اسلام هدف نیست. بلکه، وسیله و ابزاری برای تکامل معنوی جامعه است. تبیین و پیاده کردن نظام اقتصادی اسلام به عهده علما و محققین و کارشناسان اسلامی و متعهد است که باید اولاً نظام اقتصادی اسلام را مطابق نیازها، شرایط و مقتضیات روز از منابع اسلامی استخراج، تبیین و تدوین نمایند و ثانیاً طرح‌ها و برنامه‌هایی برای تحقق آن ارائه دهند. مذهب اسلام از هنگام ظهورش معترض نظام‌های حاکم در جامعه بوده است و خود دارای سیستم و نظام خاص اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی است که برای تمامی ابعاد و شئون زندگی فردی و اجتماعی قوانین خاصی دارد و جز آن را برای سعادت جامعه نمی‌پذیرد. (آزینی، ۱۳۹۶: ۱۶۸-۱۶۷). مجموعه قواعد اسلامی در مسائل اقتصادی، هنگامی که در کل پیکره اسلام بصورت یک مکتب منسجم ملاحظه شود و همه جانبه پیاده شود، بهترین شکل ممکن خواهد بود، هم مشکل فقر را از میان می‌برد و هم از فاسد شدن یک عده بوسیله تصاحب ثروت جلوگیری می‌کند و در نتیجه کل جامعه را از فساد حفظ می‌کند و هم مانع رشد استعدادها و شکوفایی قدرت ابتکار و خلاقیت انسانها نمی‌شود. (آزینی، ۱۳۹۶: ۱۷۷-۱۷۶)

باید نظام اقتصادی اسلام را در مجموعه قوانین و مقررات اسلامی، در کلیه زمینه‌ها و شئون فردی و اجتماعی ملاحظه کرد. این مسلم است که از نظر اسلامی حل تمامی مشکلات و پیچیدگی‌ها در زندگی انسانها تنها با تنظیم روابط اقتصادی به شکل خاص حل نمی‌شود و نخواهد شد، بلکه مشکلات را در کل یک نظام اسلامی باید حل کرد و از معنویت نباید غافل بود که کلید دردهاست. (آزینی، ۱۳۹۶: ۲۱۳)

به عقیده ایشان این بر عهده علمای اسلام و محققین و کارشناسان اسلامی است که برای جایگزین کردن سیستم ناصحیح اقتصاد حاکم بر جهان اسلام، طرح‌ها و برنامه‌های سازنده و دربرگیرنده منافع محرومین را ارائه داده و جهان مستضعفین و مسلمین را از تنگنا و فقر معیشت به در آورند. البته پیاده کردن مقاصد اسلام در جهان و خصوصاً برنامه‌های اقتصادی آن و مقابله با اقتصاد بیمار سرمایه داری غرب و اشتراکی شرق، بدون حاکمیت همه جانبه اسلام میسر نیست و ریشه کن شدن آثار سوء و مخرب آن چه بسا بعد از استقرار نظام عدل و حکومت اسلامی همچون ایران نیازمند به زمان باشد، ولی ارائه طرح‌ها و اصولاً تبیین جهت گیری اقتصادی اسلام در راستای حفظ منافع محرومین و گسترش مشارکت عمومی آنان و مبارزه اسلام با زراندوزان، بزرگترین هدیه و بشارت آزادی انسان از اسارت فقر و تهیدستی به شمار می‌رود و بیان این حقیقت که صاحبان مال و منال در حکومت اسلامی هیچ امتیاز و برتری ای از این جهت بر فقرا ندارند و ابدأ اولویتی به آنان تعلق نخواهد گرفت، بطور مسلم راه شکوفایی و پرورش استعدادهای خفته و سرکوب شده پابرهنگان را فراهم می‌کند و تذکر این مطلب که ثروتمندان هرگز به خاطر تمکن مالی خود نباید در حکومت و حکمرانان و اداره کنندگان کشور اسلامی نفوذ کنند و مال و ثروت خود را بهانه فخرفروشی و مباحثات قرار بدهند و به فقرا و مستمندان و زحمتکشان، افکار و خواسته‌های خود را تحمیل کنند، این خود بزرگترین عامل تعاون و دخالت دادن مردم در امور و گرایش آنان به اخلاق کریمه و ارزش‌های متعالی و فرار از تملق گوئی‌ها می‌گردد و حتی بعضی ثروتمندان را از این که تصور کنند که مال و امکاناتشان دلیل اعتبار آنان در پیشگاه خداست، متنبه می‌کند. (آزینی، ۱۳۹۶: ۱۲۹-۱۲۸)

۷-۲ دیدگاه امام خمینی(ره) به اصلاح و مبارزه با مفاسد اقتصادی

اولین اقدام، این است که همه عوامل فساد و مهمتر اینکه همه انگیزه‌های فساد در زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی و سایر زمینه‌ها با کمال جدیت باید ریشه کن شوند. (خمینی، ۱۳۹۲: ۳۶۴) باید در این مسیر با تکیه بر دستورات اسلامی و اجرای مقررات آن در همه زمینه‌ها تلاش کنیم که از سویی دست عناصر فاسد کوتاه شود و از طرفی انگیزه‌های فاسد کننده نابود شود و دیگر اینکه عموم مردم را موظف می‌دانیم که انحراف از مسیر اسلامی را در هر کجا که می‌بینند، از پایین ترین و بالاترین مقامات بلافاصله جلوگیری کنند و بدین ترتیب از رشد فساد جلوگیری می‌شود و مجال بر عناصر فاسد نیز بسته می‌ماند. (خمینی، ۱۳۹۲: ۳۶۵)

۸-۲ اهمیت مبارزه با مفاسد اقتصادی از دیدگاه مقام معظم رهبری

امروزه در اکثر جوامع به وضوح میتوان نشانه‌هایی از فساد و انحراف، جرم و جنایات را به نوعی مشاهده کرد. آنچه مشخص است این است که مواردی همچون قتل و جنایات، فساد مالی و اقتصادی، اعتیاد و غیره در همه اعصار وجود داشته اند. در دنیای معاصر نیز به دلایلی از جمله گسترش فقر، عدم توجه به ارزشها و فضایل انسانی، سستی و تزلزل ارکان اخلاقی و غیره، شدت و گسترش افزونی یافته است. بررسی‌ها نشان می‌دهند که پدیده فساد و جرم اقتصادی ابتدا امنیت اقتصادی جوامع را متأثر می‌سازد و سپس حوزه امنیت ملی را مورد

تهدید قرار می‌دهد. بدین صورت که مفسد و جرایم مذکور پس از آنکه به شکل تبعیض و بی عدالتی فراگیر بروز یافتند، منجر به از بین رفتن مشروعیت که یکی از شاخص‌های مهم و کلیدی امنیت ملی است، می‌شود. (زمانی، ۱۳۸۸: ۴)

خداوند جدی بر اعتماد مردم وارد نموده و تلقی ناکارآمدی نظام را در اذهان عمومی پدیدار و باعث تضعیف جایگاه و نقش آفرینی منطقه ای و فرا منطقه ای کشور در عرصه بین المللی می‌گردد. نظر به اهمیت موضوع مبارزه با فساد اقتصادی، مالی، اثرات و عوارض بسیار سوء این پدیده، نیروی انتظامی به عنوان یکی از نهادها و دستگاه‌های متولی مقابله با مفسد اقتصادی، ضرورت دارد تا به صورت جدی و همه جانبه به جوانب مختلف مبارزه با فساد توجه نموده و در این راستا یکی از منابع مورد استناد برای تدوین راهبردها اسناد بالادستی از جمله نظرات و فرامین فرمانده کل قوا است؛ بنابراین میتوان دستورات، تدابیر، رهنمودها و فرمایشات ایشان را در حوزه مبارزه با فساد مالی و اقتصادی را احصاء و مأموریت و وظایف ناجا را بر این اساس تنظیم و سازماندهی نمود و به عنوان مهمترین منبع فراروی سازمان در تصمیم گیری‌ها و اجرای برنامه‌ها در مقابله با این پدیده مد نظر قرار داد.

بنابراین لازم است که بیانات ایشان مورد واکاوی بیشتر قرار گرفته و تمامی تدابیر و رهنمودهایی که می‌تواند جنبه راهبردی داشته باشد، استخراج و در چارچوب سیاست‌ها و خط مشی‌ها تنظیم گردد تا بتوان به عنوان اصول کلی و اساسی در ابعاد مبارزه با مفسد مالی و اقتصادی از آن بهره گرفت. بر اساس بیانات رهبری در مناسبت‌های مختلف به‌ویژه در بیانیه گام دوم انقلاب، مبارزه با مفسد اقتصادی، دارای چند اصل مهم شامل: اهمیت و ضرورت مبارزه؛ زمینه‌ها و بسترهای ظهور و بروز؛ الزامات، راهکارها، اهداف، آثار و نتایج مبارزه با فساد اقتصادی می‌باشد که هر کدام از این مؤلفه‌ها و مصادیق دارای شاخص‌های مختلفی می‌باشد. هدف اصلی و اولویت اول مبارزه با فساد اقتصادی، در درون دستگاه‌های حاکمیتی بوده و در این خصوص نظارت‌ها و گزارش‌های مردمی، برخورد قاطع با مفسدین اقتصادی دانه درشت و استفاده از نیروهای متعهد و متخصص بسیار مهم است. (شایگان و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۱۴-۱۸۵)

این دو لازم و ملزوم یکدیگرند. فساد اقتصادی، اخلاقی و سیاسی، توده چرکین کشورها و نظام‌هاست و اگر در بدنه حکومت‌ها عارض شود، زلزله ویرانگر و ضربه زننده به مشروعیت آنها است و این برای نظامی چون جمهوری اسلامی که نیازمند مشروعیتی فراتر از مشروعیت‌های مرسوم و مبنایی تر از مقبولیت اجتماعی است، بسیار جدی تر و بنیانی تر از دیگر نظام‌ها است. وسوسه مال، مقام و ریاست، حتی در علوی ترین حکومت تاریخ یعنی حکومت خود حضرت امیرالمؤمنین (ع) کسانی را لرزاند، پس خطر بروز این تهدید در ایران هم که روزی مدیران و مسئولان مسابقه زهد انقلابی و ساده زیستی می‌دادند، هرگز بعید نبوده و نیست و این ایجاب می‌کند که دستگاهی کارآمد با نگاهی تیزبین و رفتاری قاطع در قوای سه گانه حضور دائم داشته باشد و به معنای واقعی با فساد مبارزه کند، به ویژه در درون دستگاه‌های حکومتی. همه باید بدانند که طهارت اقتصادی شرط مشروعیت همه مقامات است.

ازمنظر رهبر اولویت اول مبارزه با فساد اقتصادی، مبارزه در درون دستگاه‌های حاکمیتی و حکومتی است. چرا که تا زمانی که فرد یا افرادی در درون نهادها با مفسدین اقتصادی تبانی و یا همراهی نمایند، امکان موفقیت آنها به پایین تر حد امکان خود خواهد رسید. در مبارزه با فساد اقتصادی، هدف، مبارزه با فساد اقتصادی در دستگاه‌های حکومتی و افرادی است که با سوء استفاده مستقیم و غیرمستقیم از جایگاه و قدرت خود و منابع دولتی و عمومی در جهت تأمین منافع شخصی و گروهی اقدام می‌نمایند و به اقتصاد کشور ضربه وارد می‌کنند. تا کسی در داخل حصار نباشد که به آن متجاوز کمک کند، آن متجاوز نمی‌تواند فساد اقتصادی بکند. لذا مسئولین دولت موظفند نسبت به بروز و نفوذ فساد اقتصادی در دستگاه‌های دولت به شدت حساس باشند. اگر در دستگاه‌های دولت، شائبه فساد وجود دارد، نباید هیچ ملاحظه ای شود زیرا مردم نمی‌توانند با فساد مبارزه کنند. مبارزه با فساد، کار دستگاه‌ها ی حکومتی و دولت است. (شایگان و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۱۴-۱۸۵).

شاخصه‌های مقابله با فساد اقتصادی از دیدگاه رهبری در سه محور اصلی شامل: مبارزه با فقر، فساد و تبعیض و چند محور فرعی مانند: گسترش عدالت اجتماعی، شفافیت در محیط جامعه، توجه به ارتقای سلامت اداری و اقتصادی، بستن راهها و گلوگاه‌های ظهور فساد و غیره نمود پیدا می‌کند.

اهمیت مبارزه با فساد اقتصادی از منظر رهبری به صورت سر فصل‌های ذیل در کلام ایشان آمده است:

الف- از پیش شرطها و پیش نیازهای اجرای عدالت و از شاخصه‌های دولت اسلامی است.

ب- از نیازها و مطالبات حقیقی مردم سرچشمه گرفته است.

ج- جهاد واقعی محسوب شده و از ارکان مهم مدیریت اقتصادی در سطح کلان کشور است.

د- از جمله اولین خطوط برنامه حکومتی امیرالمؤمنین(ع) بوده است.

ه- از اصول انقلاب و از شاخصه‌های اصول گرایی برشمرده می‌شود.

و- از مؤلفه‌های اصلی سیاست‌های اقتصاد مقاومتی محسوب می‌شود. به این ترتیب که جلوگیری از فعالیت‌ها و زمینه‌های فساد را در حوزه‌های پولی، تجاری و ارزی، از سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی است. همچنین، از ملزومات کار اقتصادی درست و قوی و نیز از وظایف نظارتی مجلس می‌باشد. (جلوداریان، ۱۳۹۸: ۲)

رهبر در راستای تبیین، تشریح اهمیت و ضرورت مبارزه با فساد علی‌الخصوص فساد اقتصادی، مؤلفه‌ها و شاخصه‌های متعددی را بیان نموده اند که در زیر به شرح اهم این مؤلفه‌ها اشاره می‌گردد:

الف- خدشه به اعتماد مردم و ناامیدی: لزوم توجه و رسیدگی به این مقوله را هم سنگ و برابر اعتبار و اعتماد نظام و انقلاب اسلامی برشمرده اند.

ب- کند شدن حرکت رو به جلوی کشور: اهمیت مبارزه با فساد مالی و اقتصادی تا اندازه ای می‌باشد که ضعف و چشم پوشی در برخورد با این پدیده باعث جلوگیری در مسیر رو به جلو پیشرفت کشور و اخلال در این حرکت خواهد شد. یکی از موانع پیشرفت اقتصادی کشور، وجود گلوگاه‌های فساد است که به شدت باید از آن ترسید و با آن مقابله و مبارزه کرد.

ج- فقیرتر شدن افراد جامعه، گسترش فاصله طبقات و بی عدالتی: اهمیت و ضرورت مبارزه با فساد اقتصادی یکی از اولویت‌های اصلی و اساسی نظام اسلامی بوده و به عنوان یکی از محورهای اولویت دار برای دستیابی به عدالت همین موضوع می‌باشد و زمینه افزایش فاصله طبقاتی و همچنین گسترش فقر و محروم شدن اقشار متوسط و فقیر جامعه از خدمات دولتی را فراهم خواهد آورد. موضوع عدالت و مبارزه با فساد، این دو لازم و ملزوم یکدیگرند.

د- گسترش فساد سیاسی: فساد اقتصادی موجب خواهد شد، سیاسیون بازیچه دست مفسدین اقتصادی قرار گرفته و در راستای اهداف و نیات آنها اقدام به فعالیت و برنامه ریزی کنند و در این رابطه از توجه به منافع عامه مردم به خصوص افراد فقیر و متوسط جامعه باز خواهند ماند.

ه- مبارزه با فساد به عنوان شاخص و اصل انقلاب: مبارزه با فساد اداری و فساد اقتصادی و سوء استفاده از امکاناتی که قدرت در اختیار افراد می‌گذارد، از اصول انقلاب است و باید رعایت شود.

۹-۲ روش شناسی مبارزه با مظاهر فساد اقتصادی از منظر مقام معظم رهبری

- اولویت دادن پیشگیری بر درمان، در مبارزه با فساد
- از بین بردن زمینه‌های فساد
- جلوگیری از فساد در مراحل اولیه شکل گیری
- برخورد قاطع، عادلانه، سریع و علنی با مفسدان
- عزم راسخ و اقدام جهادی و قاطعانه
- برخورد هوشمندانه و مدبرانه
- پرهیز از اطاله دادرسی در پرونده‌های مهم اقتصادی کشور
- نظارت کامل و مستمر بر جلوگیری از بد استفاده کردن از ظرفیت‌ها و منابع داخلی
- تعهد همگانی به تخطی نکردن از حدود قانونی

- شفافسازی (شرط اصلی مبارزه با فساد اقتصادی)
- مبارزه جدی با بد حسابهای بانکی
- ایجاد فضای رقابتی و فضای باثبات اقتصادی
- پرهیز از اهداف و مقاصد جناحی و سیاسی
- مجازات مفسدان در هر رده ای به منظور عبرت شدن برای دیگران
- برخورد بدون تبعیض با مفسدان اقتصادی در هر جا و هر مسندی که در آن قرار دارند.
- سلامت و امانت داشتن مبارزه کنندگان با فساد
- فرهنگ سازی برای جلوگیری از اشرافیگری، رفاه زدگی، عشرت طلبی و اسراف
- حذف مناسبات غلط اقتصادی و فساد پولی و مالی
- پرهیز از سوء استفاده از قدرت برای به دست آوردن ثروت‌های بادآورده و نامشروع
- پرهیز از سوء استفاده از سرمایه‌های ملی، ویژه خواری، زد و بند و تبعیض‌ها
- پرهیز از برخی از واگذاریها به عنوان نمونه‌هایی از کارهای نسنجیده یا فساد آلود
- توجه به سیاستهای اصل چهل و چهار برای اصلاح قوانین
- نظارت دقیق بر بازارهای سکه و ارز
- مراقبت درخصوص کمرنگ جلوه دادن کارنامه درخشان انقلاب در مبارزه با فساد
- پرهیز از جنجال و هیاهو در پرونده‌های مفاسد اقتصادی
- ضرر داشتن جنجال تبلیغاتی درباره کاری که هنوز انجام نشده است.
- پرهیز از پیش داوری
- اطلاع رسانی درباره فساد اقتصادی دور از اظهارات نسنجیده و تبلیغات گونه
- در نظر گرفتن شاخص مبارزه با فساد مالی و اقتصادی در بررسی صلاحیت نامزدها
- مراقبت درخصوص متهم کردن بی گناهان و یکسان گرفتن گناهان کوچک و بزرگ
- مراقبت درخصوص احساس نا امنی کردن مدیران درستکار و صالح و خدمتگزار
- شناسایی درست نقاط آسیب دیده در گردش مالی و اقتصادی کشور
- پرداختن به ریشه‌ها و ام الفسادها در مبارزه با مفاسد اقتصادی
- مراقبت درخصوص القای عمومی بودن و سیستمی بودن فساد
- وجود نداشتن فساد سیستمی در کشور
- زیاد بودن حتی یک نفر فاسد در نظام اسلامی
- پاکدست بودن بسیاری از کارگزاران و مدیران کشور
- بستن راه‌های فساد در مدیریت‌های کلان (جلوداریان، ۱۳۹۸: ۲-۴)

۳- بحث و نتیجه گیری

یافته‌های تحقیق نشان داد که مهم ترین علل فساد اقتصادی در بخش عمومی به تصدی‌های دولت در اقتصاد مربوط می شود و شامل محدودیت‌های تجاری، یارانه‌های صنعتی، کنترل قیمت‌ها، نرخ‌های چندگانه ارزی، دستمزد پایین در خدمات دولتی، تجاری، و ذخایر منابع طبیعی مانند نفت است. فساد اقتصادی سبب کاهش سرمایه گذاری و کندی رشد اقتصادی و در نهایت باعث عدم تحقق اهداف توسعه اقتصادی در کشور میشود. درآمدهای مالیاتی کاهش و کیفیت زیر ساخت‌های اقتصادی و خدمات عمومی تنزل پیدا می کند.

اساسی ترین سیاست مبارزه با فساد اقتصادی و اصلاحات اقتصادی شامل ایجاد نهادهایی بدین منظور، افزایش دستمزدهای بخش عمومی، کاهش اندازه دولت در اقتصاد، حسابرسی مالی دقیق، استقلال رسانه‌های ارتباط جمعی، استقلال دستگاه قضایی، مشارکت شهروندان، تمرکز زدایی و اصلاح فرهنگ جامعه است که می‌توان در اقتصاد کشور پویایی ایجاد نمود و در نهایت باعث رشد و شکوفایی در اقتصاد ملی شود.

نتایج نشان داد که راه‌های مناسب مبارزه با فساد مالی و اداری، نظام مؤثر برخورد با تخلفات، ارتقاء شفافیت و پاسخگویی، نظارت کارآمد، رشد ارزش‌های اخلاقی، ارتقاء کرامت انسانی، چابک سازی اداری، ارتقاء ظرفیت‌های مردمی، ساماندهی اقتصادی و همراستایی استراتژیک می‌باشد.

مفاسد اقتصادی دارای اثرات و پیامدهای متعددی هستند شامل: تضعیف امنیت اقتصادی، ایجاد بی ثباتی در کشور، افزایش فعالیت‌های زیرزمینی، اختلاف در سرمایه گذاری دراز مدت داخلی و خارجی، انحراف از اولویت‌ها، تضعیف یا انحراف استعدادها، افزایش هزینه معاملات تجاری، تأثیر بر فقر.

از نظر حضرت امام (ره) اقتصاد، اصولاً در اسلام هدف نیست. بلکه، وسیله و ابزاری برای تکامل معنوی جامعه است. همچنین تبیین و پیاده کردن نظام اقتصادی اسلام به عهده علما و محققین اسلامی و کارشناسان مسلمان و متعهد است که باید اولاً نظام اقتصادی اسلام را مطابق نیازها، شرایط و مقتضیات روز از منابع اسلامی استخراج، تبیین و تدوین نمایند و ثانیاً طرح‌ها و برنامه‌هایی برای تحقق آن ارائه دهند.

و اولین اقدام، این است که همه عوامل فساد و مهمتر اینکه همه انگیزه‌های فساد در زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی و سایر زمینه‌ها با کمال جدیت باید ریشه کن شوند.

اهمیت مبارزه با فساد اقتصادی از منظر رهبر انقلاب به صورت سر فصل‌های ذیل در کلام ایشان آمده است:

الف- از پیش شرطها و پیش نیازهای اجرای عدالت و از شاخصه‌های دولت اسلامی است .

ب- از نیازها و مطالبات حقیقی مردم سرچشمه گرفته است .

ج- جهاد واقعی محسوب شده و از ارکان مهم مدیریت اقتصادی در سطح کلان کشور است .

د- از جمله اولین خطوط برنامه حکومتی امیرالمؤمنین(ع) بوده است .

ه- از اصول انقلاب و از شاخصه‌های اصول گرایی برشمرده می‌شود .

و- از مؤلفه‌های اصلی سیاست‌های اقتصاد مقاومتی محسوب می‌شود. به این ترتیب که جلوگیری از فعالیت‌ها و زمینه‌های فساد را در حوزه‌های پولی، تجاری و ارزی، از سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی است. همچنین، از ملزومات کار اقتصادی درست و قوی و نیز از وظایف نظارتی مجلس می‌باشد.

به طور کلی شاخصه‌های مقابله با فساد اقتصادی از دیدگاه مقام معظم رهبری در سه محور اصلی شامل: مبارزه با فقر، فساد و تبعیض و چند محور فرعی مانند: گسترش عدالت اجتماعی، شفافیت در محیط جامعه، توجه به ارتقای سلامت اداری و اقتصادی، بستن راه‌ها و گلوگاه‌های ظهور فساد و غیره نمود پیدا می‌کند .

فساد اقتصادی، نقض قوانین موجود برای تأمین منافع و سود شخصی است. سطح بالای فساد اقتصادی موجب ناکارآمدی سیاست‌های دولتی می‌شود. فساد مالی می‌تواند ماهیت سرمایه‌گذاری و اقتصادی را مخدوش کرده و رانت‌ها و فعالیت‌های زیر زمینی را گسترش دهد .

مهمترین علل فساد اقتصادی در بخش عمومی به تصدی‌های دولت در اقتصاد مربوط می‌شود و شامل محدودیت‌های تجاری، یارانه‌های صنعتی، کنترل قیمت‌ها، نرخ‌های چندگانه ارزی، دستمزدهای پایین در خدمات دولتی، تجاری و ذخایر منابع طبیعی مانند نفت است. فساد اقتصادی سبب کاهش سرمایه گذاری و کند شدن رشد اقتصادی و در نهایت باعث عدم تحقق اهداف توسعه اقتصادی در هر کشور می‌شود، درآمدهای مالیاتی کاهش می‌یابد و کیفیت زیرساخت‌های اقتصادی و خدمات عمومی تنزل پیدا می‌کند. اساسی ترین سیاست مبارزه با فساد اقتصادی و اصلاحات اقتصادی شامل ایجاد نهادهایی بدین منظور، افزایش دستمزدهای بخش عمومی، کاهش اندازه دولت در اقتصاد، حسابرسی

مالی دقیق، استقلال رسانه‌های ارتباط جمعی، استقلال دستگاه قضایی، مشارکت شهروندان، تمرکززدایی و اصلاح فرهنگ جامعه است که می‌تواند در اقتصاد کشور پویایی ایجاد نماید و در نهایت باعث رشد و شکوفایی در اقتصاد ملی شود.

یکی از مهمترین مسائل جامعه علمی، سیاست‌گذاران، نهادها و سازمان‌ها در ایران، شناخت علل و عوامل پدیده فساد، شناسایی پیامدهای آن و ارائه راهکارهای پیشگیری و مبارزه با آن بوده است تا چرخه سیاست‌گذاری درخصوص پیشگیری و مبارزه با فساد (مسئله‌شناسی، تدوین و اتخاذ سیاست، اجرا و پیاده‌سازی سیاست، ارزیابی و تحلیل سیاست)، به نحو مطلوب، انجام پذیرد.

آنچه در سال‌های اخیر از آن تحت عنوان فساد مالی و اقتصادی یاد می‌شود، شامل انواع فساد اعم از اداری، سیاسی و اقتصادی (به طور خاص) می‌گردد. منظور از فساد مالی و اقتصادی، جرائمی مانند رشاء، ارتشاء، اختلاس، تبانی، سوء استفاده از مقام یا موقعیت اداری، سیاسی، امکانات یا اطلاعات، دریافت و پرداخت‌های غیر قانونی از منابع عمومی و انحراف از این منابع به سمت تخصیص‌های غیر قانونی و هر نوع تقلب در معاملات قاچاق و پول شویی و غیره هستند که افراد برای کسب منابع اقتصادی مرتکب می‌شوند.

۴- پیشنهادات پژوهشی

۱. شناسایی تناقضات، ابهامات و خلاءهای قانونی زمینه‌ساز بروز فساد اقتصادی در مناقصات دولتی با رویکردی حقوقی.
۲. استفاده و کاربردی کردن الگوی سازمان‌های بین‌المللی (مانند سازمان بین‌المللی شفافیت) که در امر مبارزه با فساد اقتصادی در مناقصات، تلاش‌های درخور توجهی انجام داده‌اند.
۳. شناسایی زمینه‌های فساد اقتصادی در مواردی دیگر از ارجاع کار (مانند مزایده)، که با توجه به مطرح شدن اموال عمومی در آن‌ها، احتمال وجود فساد چندان دور از ذهن نیست.
۴. امکان‌سنجی و تهیه‌ی ساز و کارهای ایجاد یک نهاد نظارتی مستقل برای نظارت بر روی معاملات دولتی.

فهرست منابع

- آژینی، محسن (۱۳۹۶). اندیشه‌های اقتصادی امام خمینی(ره). تهران، انتشارات کیهان: ۲۱۳-۱۲۸.
- اشرفی، ارسلان (۱۳۹۲). پیشگیری از رشوه و مقابله با آن، فصلنامه کارآگاه، سال ششم، شماره ۲۲: ۱۳.
- اعظمی مقدم، مجید (۱۳۹۰). مطالعه تطبیقی الزامات رسیدگی به جرائم اقتصادی در سایر کشورها؛ راهکار مناسب برای پلیس ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم انتظامی امین: ۵.
- جلوداریان، امید (۱۳۹۸). اهمیت، بایدها و پیامدهای مبارزه با فساد اقتصادی در کلام رهبر معظم انقلاب (بر اساس بیانات مقام معظم رهبری بین سال‌های ۷۶ تا ۹۸). مرکز پژوهش‌های خبری معاونت سیاسی صدا و سیما، تهران: ۴-۲.
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۷). بیانیه گام دوم انقلاب خطاب به ملت ایران، تهران، انتشارات انقلاب اسلامی.
- خضری، محمد (۱۳۹۵). آسیب‌شناسی روش‌های مبارزه با فساد اداری در ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال یازدهم، شماره چهارم: ۸۲۶-۸۱۳.
- خمینی، سید روح‌الله (۱۳۹۲). حکومت اسلامی و ولایت فقیه، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(ره). تهران: ۳۶۵.
- امام‌خمینی، سیدروح‌الله (۱۳۸۹). صحیفه امام، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام، جلد ۱۸.
- رحیمیان، نرگس (۱۳۹۶). بررسی فساد اقتصادی و راه‌های مبارزه با آن، مجله اقتصادی، شماره‌های ۹ و ۱۰: ۱۰۳-۱۱۶.

- زرگری، نسترن (۱۳۹۷). چالش‌های فراروی قوه مقننه در مبارزه با مفاسد اقتصادی. مجله بین‌المللی پژوهش ملل، دوره سوم، شماره سی و یکم: ۱۶۸-۱۷۱.
- زمانی، علی اکبر (۱۳۸۸). درآمدی بر ابعاد مفاسد و جرایم اقتصادی و پیامدهای آن بر امنیت ملی، نشریه کارآگاه، سال دوم، شماره ۱۵.
- شایگان، فریبا و همکاران (۱۴۰۰). واکاوی مبارزه با فساد اقتصادی از دیدگاه مقام معظم رهبری، فصلنامه علمی کارآگاه، دوره پانزدهم، شماره پنجاه و ششم.
- فرج پور، مجید (۱۳۸۱). فقر، فساد و تبعیض: موانع توسعه در ایران، تهران: خدمات فرهنگی رسا.
- لطفیان، سعیده (۱۳۸۵). پیامدهای امنیتی فساد اقتصادی-سیاسی در کشورهای در حال توسعه. مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، شماره ۷۱.
- نورائی، مهدی (۱۳۹۴). وحدت یا تعدد مراجع مقررہ گذار در نظام جمهوری اسلامی ایران و تاثیر آن بر نظام حقوق اداری، مجله حقوقی، سال چهارم، شماره دومک: ۴.
- وفادار، حسین و بهرامی، سهراب (۱۳۹۷). بررسی چالش‌های مبارزه با جرائم اقتصادی و راهکارهای پیشنهادی، پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی، سال یازدهم، شماره ۱، علمی پژوهشی، وزارت علوم: ۱۴۱-۱۶۰.
- Azfar and Others (۲۰۱۰). The Causes and Consequences of Corruption.. AAPSS. N. ۰۷۳.

abstract

purpose:

The purpose of this study is to examine the political and economic obstacles in the fight against economic corruption from the perspective of Imam Khomeini and Ayatollah Khamenei.

The imposition of very high economic costs has made the fight against corruption an important approach and a top priority in the economic plans of many countries. Economic corruption is considered one of the major obstacles to the establishment of the political and governmental system of the Islamic religion and is a recurring problem that, whenever it appears, is in practice a threat to the realization of social justice, a danger to the path of growth and progress in all aspects and the political and legal management of the Islamic system.

In examining the approaches and philosophy of Islamic governance in the thoughts of the Imam and the Leader, we come to the conclusion that fighting economic corruption has been considered as one of the most important principles by them. And the question has been raised: what could be the political and economic obstacles to fighting economic corruption in governance systems based on the views of the Imam and the Leader?

From the Imam's (may Allah have mercy on him) perspective, the first step is to eradicate all the causes of corruption and, more importantly, all the motivations for corruption in social, economic and other fields with utmost seriousness. Explaining and implementing the Islamic economic system is the responsibility of Islamic scholars and researchers who must extract, explain and compile the Islamic economic system from Islamic sources in accordance with the needs, conditions and requirements of the day, and present plans and programs for its realization.

The indicators of combating economic corruption from the leadership's perspective are reflected in three main axes of combating poverty, corruption, and discrimination, and several sub-axes such as: expanding social justice, transparency in the community, paying attention to promoting administrative and economic health, closing the paths and bottlenecks for the emergence of corruption, etc.

Keywords: Obstacles, economic corruption, management levels, views of revolutionary leaders, Imam Khomeini, Ayatollah Khamenei.